

УДК 336.22:658

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-260-4-115-118

ЛОПАТОВСЬКИЙ В.Г.,

ВАКУЛОВА В.О.

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ-ПІДПРИЄМЦЕМ

В статті розглянуто системи оподаткування фізичної особи-підприємця, здійснено порівняльну характеристику спрощеної та загальної систем оподаткування, визначено їх переваги та недоліки. Проаналізовано зарубіжний досвід оподаткування малого підприємництва та узагальнено основні напрямки реформування системи оподаткування фізичних осіб-підприємців.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, загальна система оподаткування, єдиний податок, фізична особа-підприємець.

LOPATOVSKIY V.,

VAKULOVA V.

Khmelnitsky National University

THE FEATURES OF CHOICE OF TAX SYSTEM OF INDIVIDUAL ENTREPRENEUR

In the article we dealt with the features of the choice of the taxation system by the individual entrepreneur. We analyzed the foreign experience of the system of taxation of small business. We considered a special mechanism for collecting taxes and fees - a simplified system of taxation. We identified business entities that use the simplified taxation, accounting and reporting system. We investigated the main features and differences of the general and simplified systems of taxation of individuals - entrepreneurs according to the following criteria: limitations on the volume of proceeds, restrictions on the number of employees, restrictions on the types of activity, the obligation to use the registrar settlement transaction, registration with the taxpayer, value added tax, tax rates, the procedure for paying taxes, the calculation of a single social contribution, the payment of a single social contribution, the procedure for reporting. We determined the main advantages and disadvantages of general and simplified taxation systems for individuals - entrepreneurs. We considered the directions of reforming and improving the system of taxation of activity of individuals - entrepreneurs in Ukraine.

Key words: simplified taxation system, general taxation system, single tax, individual entrepreneur.

Актуальність теми. Основними цілями економічного розвитку України є створення нових робочих місць, підвищення рівня життя населення, уповільнення обсягів трудової міграції, формування конкурентного середовища, підвищення ділової активності суб'єктів господарювання, досягнення яких можливе завдяки стимулюванню розвитку малого підприємництва за рахунок ефективних фіскальних інструментів. Тому набуває актуальності питання реформування та вдосконалення системи оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців, а також виважене обрання ними раціональної системи оподаткування з урахуванням особливостей їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні система оподаткування фізичних осіб-підприємців характеризується певною невизначеністю та значними прогалинами у сфері нормативно-правового забезпечення. Питанню оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців присвячена велика кількість наукових праць вітчизняних економістів, серед яких Амбрик Л.П., Волкова О.Г., Ковач С.І., Коцупатрий М.М., Луценко І.С., Молдован О.О., Несходовський І.С., Хомутенко В.П., Черкасова Ю.І., Шайдюк І.С. та інші. Однак, незважаючи на численні законодавчі ініціативи та ухвалені нормативно-правові акти, що регулюють цю сферу, система оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців в Україні потребує подальшого реформування.

Метою статті є дослідження особливостей застосування загальної та спрощеної систем оподаткування фізичними особами-підприємцями, проведення їх порівняльного аналізу, а також виявлення переваг та недоліків існуючих систем оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши зарубіжний досвід системи оподаткування малого бізнесу, доцільно відзначити, що у розвинутих країнах світу спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, аналогічні єдиному податку в Україні, не використовуються. Натомість існують особливі форми державної підтримки такого типу підприємств: звільнення деяких видів суб'єктів господарювання від необхідності здачі звітності щодо результатів господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності; наявність спеціальних режимів оподаткування податком на додану вартість деяких видів операцій; використання податків на оціночний дохід, а також менші ставки податків для представників малого бізнесу [1].

В свою чергу, для країн СНД є характерним наявність аналогів вітчизняної спрощеної системи оподаткування. При цьому, для порівняння, ставка корпоративного податку (загальна система

оподаткування, представлена податком на прибуток підприємств) в Україні знаходиться практично на тому ж рівні, що і в країнах СНД, а ставка індивідуального прибуткового податку (загальна система оподаткування, представлена податком на доходи фізичних осіб) в Україні дещо вища порівняно з більшістю країн СНД [5, с. 32].

Відповідно до глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України [4] фізична особа-підприємець може самостійно обрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам, установленим главою 1 розділу XIV Податкового кодексу України (далі – ПКУ) та реєструється платником єдиного податку.

Отже, фізична особа-підприємець, що здійснює господарську діяльність, може перебувати як на загальній системі оподаткування, так і на спрощеній (рис. 1).

Рис. 1. Системи оподаткування фізичних осіб-підприємців в Україні

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених главою 1 розділу XIV ПКУ, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, станом на 2018 рік поділяються на такі групи платників єдиного податку:

1) перша група – фізичні особи-підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300000 гривень;

2) друга група – фізичні особи-підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу не перевищує 1500000 гривень. Не можуть обрати цю групу єдиного податку фізичні особи-підприємці, які надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна (група 70.31 КВЕД ДК 009:2005), а також здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння [4]. Такі фізичні особи-підприємці належать виключно до третьої групи платників єдиного податку, якщо відповідають вимогам, встановленим для такої групи;

3) третя група – фізичні особи-підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи-суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 5000000 гривень;

4) четверта група – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків.

Основні особливості та відмінності загальної та спрощеної систем оподаткування фізичних осіб-підприємців представлено у вигляді табл. 1.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, доцільно відзначити, що основними недоліками спрощеної системи оподаткування фізичних осіб-підприємців є обмеження за видами діяльності, обсягом доходу та кількістю працівників, які нівелюються за умови переходу на загальну систему оподаткування. Проте перебування на єдиному податку має низку позитивних сторін: спрощення бухгалтерського обліку та звітності, звільнення від сплати окремих податків, надання вибору сплати ПДВ, необов'язковість використання реєстратора розрахункових операцій. Таким чином, рішення щодо вибору фізичною особою-підприємцем системи оподаткування доцільно приймати, враховуючи індивідуальні особливості діяльності.

Стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні передбачає реформування та вдосконалення системи оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців. На думку Молдована О.О. [2], реформування діючої системи оподаткування фізичних осіб-підприємців потребує реалізації комплексу наступних заходів:

- створення фіскальних стимулів для зацікавленості місцевих органів влади в розвитку малого бізнесу;

- збільшення граничного обсягу виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;
- вирішення питання щодо підвищення ставок та запровадження автоматичного механізму їх корекції;
- зменшення кола платників єдиного податку, що дозволить зменшити обсяги мінімізації оподаткування;
- посилення відповідальності платників єдиного податку за використання праці найманих працівників без оформлення трудових відносин;
- вилучення з переліку податків і зборів, що замінюються єдиним податком, внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика систем оподаткування фізичних осіб-підприємців в Україні

Системи оподаткування	Загальна система	I група ЄП	II група ЄП	III група ЄП
Критерії				
Обмеження за обсягом виручки	Немає обмежень	300 тис. грн	1,5 млн грн	5 млн грн
Обмеження за кількістю працівників	Немає обмежень	Без найманих працівників	Не більше 10 осіб	Немає обмежень
Обмеження за видами діяльності	Немає спеціальних обмежень	Мають право торгувати товарами в роздріб на ринку та надавати побутові послуги населенню за затвердженим переліком послуг	Мають право надавати послуги платникам ЄП та/або населенню, а також здійснювати виробництво, продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства	Немає спеціальних обмежень
Зобов'язання використання РРО	Обов'язкове використання РРО	Звільнені від застосування РРО, крім реалізації технічно складних побутових товарів, які підлягають гарантійному ремонту	Звільнені від застосування РРО, якщо обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 1 млн грн.	
Реєстрація платником ПДВ	Обов'язкова реєстрація платником ПДВ за умови досягнення обсягу оподатковуваних операцій 1 млн грн за останні 12 календарних місяців	Не є платниками ПДВ, однак при ввезенні імпортного товару на територію України сплачують ПДВ на загальних підставах		ФОП, які застосовують ставку ЄП 3% – платники ПДВ, 5% – можуть добровільно зареєструватися платниками ПДВ та перейти на сплату ЄП за ставкою 3%
Ставки податку	ПДФО – 18% та військовий збір – 1,5% з чистого доходу, який визначається як різниця між валовим доходом та витратами, безпосередньо пов'язаними з його отриманням	ЄП встановлюються місцевими радами залежно від виду господарської діяльності в межах до 10% мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року	ЄП встановлюються місцевими радами залежно від виду господарської діяльності в межах до 20% мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року	Ставки ЄП обчислюються у відсотках від доходу: 3% – платник ПДВ, 5% – не платник ПДВ
Порядок сплати податку	Розрахунок і сплату авансових платежів до бюджету здійснюють щокварталу до 20-го числа місяця, наступного за кожним календарним кварталом, окрім четвертого. Авансовий платіж за IV квартал не розраховують і не сплачують	ЄП сплачується щомісяця авансом не пізніше 20-го числа поточного місяця		ЄП сплачується протягом 50 календарних днів після закінчення звітного кварталу
Розрахунок ЄСВ	ЄСВ нараховується на чистий дохід за ставкою 22%, проте ЄСВ не може бути меншим мінімального внеску	Сума ЄСВ визначається самостійно, але не менше мінімального внеску, який розраховується як добуток мінімальної заробітної плати в поточному місяці і ставки ЄСВ (22%)		
Сплата ЄСВ	ЄСВ сплачується щокварталу до 20-го числа місяця, що настає за кварталом			
Порядок подання звітності	Декларація про доходи подається раз на рік не пізніше 9 лютого наступного року	Податкова декларація подається один раз на рік протягом 60 календарних днів після закінчення звітного року		Податкова декларація подається щокварталу протягом 40 календарних днів після закінчення звітного кварталу

Несходовський І.С. [3] виділяє два основних напрямки реформування системи оподаткування фізичних осіб-підприємців. Перший – виділення категорій юридичних та фізичних осіб, що використовують спрощену систему оподаткування для ухиляння від сплати податків. Другий – ліквідація законодавчих прогалин, які дозволяють це робити. У результаті реформування системи оподаткування фізичних осіб-підприємців передбачає виконання наступних заходів:

- розширене застосування реєстраторів розрахункових операцій для ризикованих категорій;
- виявлення випадків подрібнення крупного бізнесу, з метою видавання себе за малих суб'єктів бізнесу;
- розробка критеріїв, за якими можна ідентифікувати осіб, які під виглядом підприємницької діяльності приховують трудові відносини;
- введення системи патентів, що дозволять фізичним особам здійснювати підприємницьку діяльність без реєстрації, без обліку і без додаткової звітності.

Висновки. На основі вищенаведеного, доцільно відзначити, що як загальна, так і спрощена системи оподаткування діяльності фізичних осіб-підприємців мають свої переваги та недоліки. Зокрема, підприємці, що обрали загальну систему оподаткування, можуть скористатися її наступними перевагами: відсутність обмежень щодо видів господарської діяльності, обсягу доходу, кількості працівників, форми розрахунків з контрагентами, податкове навантаження прямо залежить від прибутку за звітний період, що призводить до гнучкості податкового планування. Недоліками загальної системи оподаткування є складність адміністрування, що передбачає здачу великої кількості звітів та потребує наявності програмного забезпечення, кваліфікованих трудових ресурсів; обов'язкова сплата єдиного соціального внеску «за себе»; обов'язкова реєстрація платником ПДВ при перевищенні обсягу оподаткованих операцій в сумі 1 млн грн за 12 місяців.

Серед переваг спрощеної системи оподаткування фізичними особами-підприємцями доцільно відзначити наступні: звільнення від потреби застосування реєстратора розрахункових операцій; простота ведення обліку, нарахування та декларування єдиного податку; звільнення від сплати ряду податків та інших обов'язкових платежів, а саме: податку на додану вартість, за винятком платників єдиного податку третьої групи, які виявили бажання сплачувати ПДВ, податку на прибуток підприємств, земельного податку, податку на доходи фізичних осіб. Проте існує ряд недоліків спрощеної системи оподаткування: наявність заборон щодо окремих видів діяльності, обмеження обсягу доходу та кількості працівників (крім третьої групи єдиного податку), фіксована ставка податку, що не залежить від отримання прибутку для платників єдиного податку першої та другої групи, обов'язкова сплата єдиного соціального внеску не залежно від результатів діяльності тощо.

Література

1. Амбрик Л.П. Вітчизняний та зарубіжний досвід функціонування спрощених систем оподаткування / Л.П. Амбрик // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 15 – С. 28–33.
2. Молдован О.О. Щодо реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності [Електронний ресурс] / О.О. Молдован // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/217>
3. Несходовський І.С. Складне майбутнє «спрощенки»: ліквідація – ні, реформування – так [Електронний ресурс] / І.С. Несходовський // Актуально. – Режим доступу : <http://aktualno.km.ua/analitika/skladne-maybutnye-sproshhenki-likvidatsiya-ni-reformuvannya-tak/>
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Черкасова Ю.І. Зарубіжний досвід оподаткування малого підприємництва [Електронний ресурс] / Ю.І. Черкасова, І.Є. Шайдюк. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=29515>

References

1. Ambryk L.P. Vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid funktsionuvannya sproshchenykh system opodatkuvannia / L.P. Ambryk // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2015. – № 15 – S. 28-33.
2. Moldovan O.O. Shchodo reformuvannya sproshchenoi systemy opodatkuvannia, obliku ta zvitnosti / O.O. Moldovan // Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/217>
3. Neskhodovskiy I.S. Skladne maibutnie «sproshchenky»: likvidatsiya – ni, reformuvannya – tak / I.S. Neskhodovskiy // Aktualno [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://aktualno.km.ua/analitika/skladne-maybutnye-sproshhenki-likvidatsiya-ni-reformuvannya-tak/>
4. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 roku № 2755-VI [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Cherkasova Yu.I. Zarubizhnyi dosvid opodatkuvannia maloho pidpriemnytstva / Yu.I. Cherkasova, I.I. Shaidiuk // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=29515>

Рецензія/Peer review : 11.07.2018

Надрукована/Printed : 11.09.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Войнаренко М. П.